

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**PROHLUBOVÁNÍ PROSOCIÁLNÍ A
EKOLOGICKÉ VÝCHOVY SKRZE VÝTVARNOU
HRU NA LETNÍM TÁBOŘE**

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kovářová

Autor práce: Jaroslava Štěpánková

Studijní obor: PVČK

Ročník: 3.

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

21. března 2013

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat paní Mgr. Ireně Kovářové za cenné rady, připomínky a metodické vedení bakalářské práce a své rodině za podporu při studiu.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 Vymezení pojmu ekologická výchova	9
1.1.1 Cíle ekologické výchovy	9
1.2 Pojetí prosociální výchovy	11
1.2.1 Definice prosociální výchovy	11
1.3 Výtvarná výchova.....	13
1.3.1 Specifika výtvarné výchovy	13
1.3.2 Kreativita – tvořivost.....	14
1.4 Projekt.....	16
1.4.1 Klíčové kompetence	17
1.4.2 Očekávané výstupy.....	18
1.4.3 Motivace	18
1.4.4 Reflexe.....	18
II. PRAKTICKÁ ČÁST	20
2.1 Specifika letního tábora.....	20
2.1.1 Poloha tábora	20
2.1.2 Rozdělení dětí do oddílů.....	20
2.2. Realizace projektu	21
2.2.1 Rozdělení projektu na etapy	21
2.2.2 Motivace k projektu.....	22
2.3 První etapa – vzduch, aneb ze starého nové	23
2.3.1 Batikování.....	23
2.3.2 Výrobky z vlny	24
2.3.3 Metodické poznámky a tabulka	24
2.3.4 Reflexe.....	25
2.4 Druhá etapa – voda, přírodní živel	26
2.4.1 Přehrady a hráze	26
2.4.2 Vodní mlýnky	27
2.4.3 Metodické poznámky a tabulka	27
2.4.4 Reflexe.....	28
2.5 Třetí etapa – oheň, přítel člověka	28

2.5.1 Výroba pecí	28
2.5.2 Pečení chlebových placek a trdelníků.....	29
2.5.3 Metodické poznámky a tabulka	29
2.5.4 Reflexe.....	29
2.6 Čtvrtá etapa – Země, která nám všechno dává	30
2.6.1 Stavění mohyl.....	30
2.6.2 Malování kamínků.....	30
2.6.3 Drátkování	30
2.6.4 Metodické poznámky a tabulka	31
2.6.5 Reflexe.....	32
2.7. Pátá etapa – les, ráj pro duši	32
2.7.1 Stavba „Lesních domů“	32
2.7.2 Výroba papíru.....	33
2.7.3 Metodické poznámky a tabulka	33
ZÁVĚR.....	35
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	37
SEZNAM PŘÍLOH:	39
PŘÍLOHY:.....	40
Příloha I. – motivace k první etapě.....	40
Příloha II. – motivace ke druhé etapě.....	40
Příloha III. – motivace ke třetí etapě	41
Příloha IV. – motivace ke čtvrté etapě	41
Příloha V. – motivace k páté etapě	42
Příloha VI. – fotodokumentace k první etapě - batikování.....	43
Příloha VII. – fotodokumentace k druhé etapě – hráze, mlýnky	44
Příloha VIII. – fotodokumentace ke třetí etapě – pece, pečení placek	45
Příloha IX. – fotodokumentace ke čtvrté etapě – mohyly, drátkování, malování kamínků	46
Příloha X. – fotodokumentace k páté etapě – hnízda	47
ABSTRAKT	48
ABSTRACT	49

ÚVOD

Motto: „*Teprve až pokácíte poslední strom, až otrávíte poslední řeku, až ulovíte poslední rybu, přijdete na to, že se peníze nedají jíst.*“

Proroctví indiánského kmene Cree

V celé naší sluneční soustavě je pro člověka vskutku obyvatelná jediná planeta, a to je Země. Všichni jsme tu pasažéry na jedné kosmické lodi, slovem všichni nemáme na mysli jen druh *Homo sapiens*, nýbrž všechno živé. Organické bytosti nejsou jenom spolucestujícími, ale jsou velmi úzce navzájem propojeny celým svým životem, potravou i dýcháním. Kyslík, který vdechujeme, byl ještě včera součástí těla zelených rostlin a kyslíčnick uhlíčitý, který vydechujeme, zítra promění zelené rostliny na cukry a učiní ho složkou svého těla. Všechny látky v biosféře, v oné tenké oživené slupce naší planety, prošly za miliony let statisíckrát organickými těly, a tak vlastně všechny organismy jsou svázány koloběhem chemických látek nejen mezi sebou, ale i tisíci generacemi, které na Zemi existovaly v dobách dávno minulých. Co všechno však víme o svých spolucestujících na této kosmické lodi? Kolik jich dokážeme pojmenovat? Co víme o jejich životě? Je jasné, že i největší odborníci znají sotva setinu druhů, které na Zemi žijí. Co potom děti, které jen sedí u počítačových her. Je v zájmu člověka, aby poznal co nejvíce těch druhů, jejichž význam v hospodářství přírody známe, i těch, o jejichž funkci v přírodě zatím víme ještě málo. Kdo mohl před sto lety tušit, jak nesmírně důležité budou pro člověka nevzhledné a nepatrné plísňe? Dnes z nich vyráběná antibiotika znamenají pro statisíce lidí záchranu života.¹

Průmyslová revoluce a nástup vědeckotechnické revoluce přinesly člověku mnoho pozitivního. Nikdy neměl tolik strojů ulehčujících fyzickou práci, nikdy neměl tolik možností poznávat svět nejdůmyslnějšími přístroji. V dnešní době si neumíme představit, že by neexistovaly počítače. Ty se objevují ve všech průmyslových odvětvích, v zemědělství, ve školách, v domácnostech, v astronomii. Tyto výhody jsou však doprovázeny nechtěnými důsledky, které narušují zdravé životní prostředí člověka, změnami, jež jsou tak náhlé, že si na ně člověk ještě nezvykl. Po tisíciletí byla volná příroda jediným životním prostředím člověka a jeho organismus se jí plně přizpůsobil. Za jedno či dvě století pobytu v prostředí moderní civilizace nemohlo dojít k podstatnému přizpůsobení, člověk je postaven před závažný problém udržet si své

---

¹ Srov. ČIHAŘ J., FORMÁNEK J., HODKOVÁ Z., *Příroda v ČSSR*, s. 9.

zdraví uprostřed shonu a hluku, v prostředí, kde dýchá škodlivé tovární emise a výfukové plyny aut. Nejvhodnějším lékem na neduhu a únavu z vyčerpávajících náporů přetechnizovaného světa je pobyt v přírodě. Jak dlouho budou lidé ještě moci odpočívat v přírodě, když si jí vůbec neváží a nechrání ji? Lidé si musí uvědomit, že příroda je nedílnou součástí jejich života a že bez ní nemůžou existovat.

Já jako pedagog volného času nevyřeším všechny otázky týkající se ekologie, ale mohu svým projektem ukázat dětem, jak ony mohou chránit přírodu, proč je důležité ji chránit? Je důležité s dětmi o těchto problémech hovořit, o své poznání se podělit a samozřejmě být jim i dobrým příkladem. Je mnoho cest, jakým způsobem můžeme děti správně nasměrovat, jak ovlivnit jejich pozitivní postoje a chování k přírodě. Je potřeba najít co možná nejlepší podoby výchovného působení, které by v sobě nesly jak výhody poměrně atraktivních až „módních“ zážitkových programů, tak i snahu naučit děti více než jen obstát ve společnosti, hledat takový způsob práce, který nebude výchovou pouze podle potřeb, představ či trendů současné společnosti, ale výchovou člověka ke schopnosti aktivně a svobodně pomáhat utvářet svou vlastní budoucnost a cítit za ni odpovědnost.² Na ekologii a její problémy v dnešním světě můžeme ukázat mnoha způsoby, já jsem se rozhodla ve svém projektu tento problém přiblížit dětem prostřednictvím výtvarné činnosti.

Hlavním cílem mého projektu je seznámit děti s ekologií prostřednictvím výtvarné hry, která by dětem zábavnou formou ukázala, jak můžou chránit přírodu a prostředí, ve kterém vyrůstají, co je pro život důležité a hlavně, že my všichni jsme součástí přírody. Druhým cílem tohoto projektu je naučit děti tvořit vlastní výrobky, mít z nich radost. Jemná motorika rozvíjí mozkovou činnost obou dvou hemisfér, především hlavně pravé hemisféry, která člověku ukazuje krásu kolem nás, prohlubuje lidské chápání a vnímání druhých. Třetím, neméně důležitým cílem tohoto projektu, je dosáhnout toho, aby si každý vážil sám sebe a svých vědomostí. Posledním cílem této práce je poskytnout metodickou pomůcku dalším lidem, kteří pracují s dětmi.

Celý text je rozdělen na dvě části, teoretickou a praktickou. V části teoretické se snažím definovat základní pojmy, jako je ekologická výchova, výtvarná výchova, prosociální výchova. Praktická část představuje již realizaci samotného projektu. Nejprve musím vytvořit koncept a s ním i motivaci, podle kterých budu projekt realizovat. Projekt jsem

---

² Srov. MACKŮ, R. *Program „Filosofování s dětmi jako způsob výchovy zážitkem ve volném čase, s. 6.*

rozdělila do pěti etap, každá z nich má vlastní motivaci, své úkoly, reflexi a metodické poznámky. První etapa řeší znečištěné ovzduší, druhá etapa se zabývá vodou, jako přírodním živlem. Třetí etapa má za úkol ukázat oheň jako přítele člověka. Čtvrtá etapa vysvětluje dětem, že vše pochází z naší planety. Poslední etapa seznamuje děti s krásou lesa. V závěru mojí práce se zabývám zhodnocením a využitím projektu v praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vymezení pojmu ekologická výchova

Motto: „Jen člověk vzdělaný, kulturní, s horoucím srdcem naplněným láskou k člověku a ke všemu živému je zárukou zlepšení vztahu k prostředí.“

Konrad Lorenz

Vymezení pojmu ekologická výchova není jednoznačné, neboť v pedagogické literatuře se setkáváme s pojmy výchova k ochraně přírody, výchova a vzdělání v oblasti životního prostředí, výchova k péči o životní prostředí, ekologická výchova. Výchova k ochraně přírody široce splývá s výchovou správného vztahu člověka k přírodnímu prostředí a zároveň s ekologickou výchovou. Podle H. Horké zní definice ekologické výchovy takto: „Ekologickou výchovu chápeme jako proces cílevědomého osvojování a rozvíjení ekologického poznání, citlivosti a odpovědnosti, jež se promítají v chování a jednání jedince.“³

Ekologická výchova zahrnuje tři oblasti:

1. Environmental Education - všestranná výchova k odpovědnému vztahu k životnímu prostředí, k ekologicky šetrnému životnímu stylu a jednání.
2. Environmental Studies - vzdělávání v naukách o životním prostředí a přírodních zdrojích.
3. Ecology Studies - výuka ekologie.

Z uvedeného vymezení vyplývá širší pojetí ekologické výchovy, která vedle aspektů přírodovědných zahrnuje také aspekty etické, sociální a kulturní.⁴

1.1.1 Cíle ekologické výchovy

Cílem ekologické výchovy podle A. Máchala je člověk nejen ekologicky gramotný, ale i aktivně projevující a obohacující své nesobecké občanské postoje ve prospěch přírody a přirozenějších způsobů lidského pobývání na Zemi. Podle H. Horké je cílem ekologické výchovy osvojit si ekologickou kulturu, znamená to poznávat zákonitosti vývoje přírody a společnosti, chápat jejich souvislost, uvědomit si, že příroda

---

³ HORKÁ H., *Ekologická výchova na 1. stupni základní školy*, s. 9.

⁴ Srov. HORKÁ H., *Ekologická výchova na 1. stupni základní školy*, s. 10.

je prazákkladem vzniku a existence člověka, a být přesvědčen o nutnosti plné harmonie člověka k člověku a člověka k přírodě.⁵

Cílem ekologické výchovy podle A. Máchala je:

1. zvyšování spoluodpovědnosti lidí za současný i budoucí stav přírody i společnosti, za místo, ve kterém žijí a které je jim domovem, za úmyslné využívání místních zdrojů,
2. rozvíjet citlivost, vstřícnost a tvořivost lidí k řešení problémů péče o přírodu i problémů lidské společnosti,
3. utvářet ekologicky příznivé hodnotné orientace, které kladou důraz na dobrovolnou střídmost, na nekonzumní, duchovní kvality lidského života.⁶

Jednou ze základních snah ekologické výchovy je vzbuzovat poptávku po méně konzumních, duchovnějším a také radostnějším způsobech života. H. Librová uvádí, že omezení lidských hmotných tužeb nemusí být spojeno s ochuzením lidské existence, že naopak uprazdňuje místo pro potřeby cennější a koneckonců i perspektivnější a radostnější.

1.1.2 Obsah ekologické výchovy

Jestliže jsme jako cíl ekologické výchovy určili člověka ekologicky gramotného, aktivně podílejícího se na ochraně přírody a lepším zacházení s naší planetou, pak obsahem ekologické výchovy bude utváření ekologicky kulturní osobnosti. Kritériem pro utváření ekologicky kulturní osobnosti jsou hodnoty, které jedinec preferuje. Uvědomělá změna systému lidských hodnot, o níž ekologická výchova usiluje, by měla vycházet:

1. z pochopení ohraničenosti lidského poznání a uznání složitosti celistvého přírodního systému,
2. z úcty k životu a přírodě vůbec,
3. z odpovědnosti za životní prostředí,
4. z přehodnocení hierarchie hodnot ve prospěch duchovní a etické stránky lidského života a ocenění jeho kvality, včetně uvědomělého uskromňování v nárocích na čerpání přírodních zdrojů.⁷

---

⁵ Srov. HORKÁ H., *Ekologická výchova na 1. Stupni základní školy*, s. 10

⁶ Srov. MÁCHAL A., *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*, s. 15

⁷ Srov. HORKÁ H., *Ekologická výchova na 1. Stupni základní školy*, s. 56.

1.2 Pojetí prosociální výchovy

Motto: „Vše, co chcete, aby jiní činili vám, čiňte vy jiným. Neboť: Tak zní zákon a prorocství.“

Matouš 7,12

Člověk ke svému životu a k naplnění jeho smyslu nezbytně potřebuje mnoho projevů podpory, pomoci, nesobeckého jednání ze strany druhých. Na počátku života se mu jich dostává od nejbližších osob, později i od osob emocionálně vzdálenějších. Během života člověk postupně opouští svou přirozenou egocentrickou orientaci a zaměřuje se na druhé osoby. Stále více tak opouští prvotní roli příjemce projevů prosociálního chování a začíná se sám stávat poskytovatelem. Prosociální chování se dotýká nejhlubších aspektů lidské existence, která souvisí se širokým komplexem otázek týkajících se vztahu já a ty, sobectví a nesobectví, s lásky a s nenávisti, dobra a zla.⁸

1.2.1 Definice prosociální výchovy

Pojem prosociální výchovy ve smyslu vědeckého termínu se z hlediska dějin lidského myšlení objevil teprve nedávno. Jeho současné zkoumání úzce navazuje na náboženské a filozofické poznání. Už Platón tvrdil, že lidská povaha inklinuje k lakomství a sobectví, vyhýbá se bolesti a hledá bez příčiny potěšení. Tyto divoké sklony je zapotřebí omezovat zákony, aby se z lidí nestaly divoké šelmy.

Současné pojetí prosociálního chování v psychologii se zabývá interakcí mezi pomáhajícím aktérem a příjemcem této pomoci. Zde se objevují nejčastěji pojmy pomáhání, prosociální chování a altruismus. Ve všech případech se jedná o interpersonální akt, v jehož průběhu pomáhající osoba investuje do své pomoci určité náklady a příjemce pomoci zpravidla získává větší zisk, než jsou náklady pomáhajícího.⁹

Slovenské autorky Reichlová a Baranová s odkazem na Swapa definují prosociální chování „jako chování, které přináší užitek jiným. Za vyšší formu tohoto chování pak považují altruismus chápaný jako sklon jednat tak, aby se zvýšila celková pohoda jiné osoby, přičemž chování nepřináší žádný zjevný prospěch aktérovi, ale často od něho vyžaduje určitou obět.“¹⁰

⁸ Srov. MLČÁK Z., *Prosociální chování v kontextu dispozičních aspektů osobnosti*, s. 7.

⁹ Srov. Tamtéž s. 12.

¹⁰ VACEK P., *Rozvoj morálního vědomí žáků*, s. 77.

1.2.2 Znaký prosociálního chování a prosociální osobnosti

Mezi základní předpoklady rozvoje prosociálnosti patří vytváření návyku pomoc nabízet a o pomoc přiměřenou formou požádat. Jde o zautomatizovanou dovednost, která je v budoucím dospělém životě velmi důležitá.

Čtyři znaky prosociálního chování:

- chování ve prospěch druhého, které nevyplývá z povinnosti,
- chování bez očekávání protislužby nebo vnější odměny,
- chování podporující recipocitu (tj. podobné chování příjemce)
- chování, které nenaruší identitu subjektu (toho, který se chová prosociálně).

Prosociální osobnost má tyto charakteristické znaky:

- Navzdory složitosti problémů je optimistická.
- Přináší nové věci.
- Projevuje jistotu, ovládání skutečnosti.
- Je empatická, osobně přitažlivá.
- Umí podat pomocnou ruku.
- Je kreativní a flexibilní.
- Má smysl pro humor.
- Umí se odosobnit a získávat následovníky.¹¹

1.2.3 Motivace prosociálního chování

Nejprostudovanějším tématem se zdá být v současné době motivace prosociálního chování, které může být motivováno komplikovaným komplexem pohnutek, které souvisí s mnoha psychickými procesy, stavy a vlastnostmi. K nejsilnějším motivům patří beze sporu emocionální procesy, velmi záleží například na pozitivní a negativní náladě. Efekty pozitivní nálady se zdají být silnější a více konzistentní než efekty negativní nálady.¹²

Motivační faktory prosociálního chování zahrnují zájem jednotlivce o potřeby a dobro druhých a obecnou zaměřenost pomáhat jiným. Rozlišujeme tři druhy činitelů, které podmiňují vznik prosociálního chování.

---

¹¹ Srov. VACEK P., *Rozvoj morálního vědomí žáků*, s. 79.

¹² Srov. MLČÁK Z., *Prosociální chování v kontextu dispozičních aspektů osobnosti*, s. 17.

1. Poznávací faktory – rozhodující schopnost vnímat a chápat situaci tak, jak ji vnímá a chápe druhá osoba. Součástí poznávání je také určitá kvalita morálního úsudku.
2. Motivační faktory - schopnost empatie, empatická reakce je schopnost vnímat a chápat situaci jiného a tato schopnost je obohacena citovou složkou.
3. Situační faktory – sem patří vhodné podmínky pro pozitivní sociální chování, které je buď posilují, nebo zeslabují.¹³

1.3 Výtvarná výchova

Motto: „Člověk je veliký ve svém úsilí mravním i sociálním, ušlechtilý ve své touze po veškerém poznání, krásný ve svém tvořivém snu o kráse.“

Josef Čapek

1.3.1 Specifika výtvarné výchovy

Výtvarná výchova je výchovou smyslovou a duchovní, týká se jí otázky více oborů, například etiky, estetiky, filozofie, náboženství, historie. Výtvarná výchova může sloužit jako léčebný nástroj pro duševní a sociální poruchy lidí - arteterapie.

Výtvarná výchova je otevřeným návrhem, jak vést dialog mezi dospělými a dětmi. Každý by se měl snažit vstoupit do tohoto dialogu sám za sebe, neboť největším přínosem pro jakoukoliv výchovu je otevřený člověk se svými dobrými či špatnými vlastnostmi, úspěchy i neúspěchy.¹⁴

Výtvarná výchova je členěna tak, aby dítě bylo schopno všemi smysly prožít náš svět, aby vnímalo například krásu přírody, architektury měst, útulnost jejich domova.

„Síla výtvarné výchovy je v komunikaci, umožňuje dětem i dospělým sdělit něco nového, něco originálního i to, co by nikdy nevyslovili. Mohou říkat pravdu, své pocity, ale i jen nahodilý nápad. Ten, kdo je tvůrcem obrazu, je přímým účastníkem komunikace. Dává tak impulzy pro komunikaci s ostatními účastníky.“¹⁵

Výtvarná výchova či tvořivost není ničím jiným než přirozenou reakcí dítěte na jeho životní prostředí, jinak řečeno, je určitým druhem interakce s okolním světem. Nemají-

---

¹³Srov. VACEK P., *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*, s. 45.

¹⁴Srov. POHNEROVÁ M., *Duchovní a smyslová výchova*, s. 2.

¹⁵SYMPOSIUM ČESKÉ SEKCE INSEA, *Výtvarná výchova a mody její komunikace*, s. 94.

li děti možnost své tvořivé schopnosti bez zábran rozvíjet, nemůže se plně rozvinout ani jejich sebeúcta a sebedůvěra.¹⁶

„Tvořivost neexistuje nikdy sama o sobě. Není to izolovaný jev, nýbrž ve výtvarné oblasti s sebou nese rozvoj obratnosti, pozorování, koncentrace, logiky, motorické zručnosti, schopnosti rozeznávání barev, vědomí časové posloupnosti, schopnosti rozeznávání tvarů, empatie, citlivosti, rozvoj řeči a mnoho dalších schopností. Tvořivá osobnost je silná, nenechá se manipulovat a současně není lhostejná ke svému okolí. Umožníme-li dítěti, aby rozvíjelo svou tvořivost, obohacujeme jej tím a současně sami sebe.“¹⁷

Jedním ze specifíků výtvarné výchovy je možnost tvořit ji kdekoli a z čehokoli. Není to jenom kresba na papíře, ale i koláž z nasbíraných předmětů, jedlý náhrdelník, zvířátka z přírodnin, mohyly z kamenů.

1.3.2 Kreativita – tvořivost

Kreativní myšlení vytváří základnu pro obratné přizpůsobení se novým podmínkám, zároveň umožňuje rozmanité a zábavné trávení času. Tvořivost je v dnešním světě jedna z nejdůležitějších schopností pro lepší prosazení se v životě. Konkrétní fakta a postupy se často mění rychleji, než stihneme naučené vědomosti uplatnit. Ernest Kris se domníval, že tvořiví lidé jsou ti, kteří jsou dostatečně prosti zábran, takže mohou být ve svém myšlení jako děti a zachovat si hravý přístup k nezávažnějším životním záležitostem.¹⁸ Základní schopnosti všech lidí jsou fixovány v momentu jejich početí. Děje se tak v mozkových buňkách. Nicméně růst neuronů a hormonální změny dále určuje rané prostředí, v němž děti vyrůstají, obzvláště v období jednoho roku až dvou let po narození. I tyto nejzákladnější kameny kreativity jsou tudíž ovlivňovány psychologickými a sociálními životními podmínkami člověka a samy je ovlivňují.¹⁹ Tvořivost pozitivně ovlivňuje sebevědomí a sebehodnocení jedince, neboť bylo prokázáno, že pocit úspěchu, který provází dovršení díla, výrazně zvyšuje jeho sebeúctu. Proto je důležité tvořivost podporovat nejen v dětech, ale i v dospělých lidech, neboť tvořiví lidé vědí, jak se mají orientovat ve svém vlastním životě, jsou schopni řešit problémy, přetvářet svět kolem sebe, ovlivňovat prostředí, vztahy, a tak utvářet svoji budoucnost.

---

¹⁶Srov. BEAN R., *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*, s. 29.

¹⁷KOVÁŘOVÁ, I. *Výtvarné hry pro nejmenší*, s. 4.

¹⁸Srov. DACEY J. S., LENNON K. H., *Kreativita*, s. 39.

¹⁹Srov. DACEY J. S., LENNON K. H., *Kreativita*, s. 165

1.3.3 Srovnávání umění s hrou

Od konce 18. století se v literatuře začaly objevovat úvahy, které umění přirovnávaly ke hře. Jejich autoři se snažili ukázat, že umění a umělecká tvorba mají s hrou společné znaky, pro které je hra považována za vysoce oceňovanou ideální svobodnou činnost. F. Schiller považuje hru za činnost nezávislou na tělesných potřebách, kterou člověk provádí pro zážitek z ní samé. Podle Schillera vede prožitek krásy, k obnovení člověka jako celistvé bytosti. V tom spočívá důležitá funkce umění, kterou zdůrazňuje i v současnosti. Je to především umění, které působí na smyslovou, citovou, rozumovou i mravní stránku naší osobnosti. Stejné působení má i hra. Schiller charakterizoval hru dvěma znaky:

1. Jako ideální forma svobodné lidské činnosti, k níž jsou přirovnány i činnosti umělecké. V tomto smyslu představuje u něho pojem hry důležitou součást koncepce člověka a lidského jednání.
2. Jako činnost, která je protikladem vážných životních činností. Zatímco životní činnosti jsou motivovány nedostatkem něčeho nebo ohrožením jedince, považuje Schiller hru za projev nadbytku životních sil.²⁰

Většina dětských her je motivována vývojovými potřebami a představuje optimální způsob učení. Také různé zájmové činnosti mládeže a dospělých nebo tvořivé činnosti, včetně umělecké tvorby a recepce umění, poskytují příležitost k rozvíjení různých vloh a schopností lidí, kteří se jimi zabývají. Hra a umění se jeví jako činnosti bezprostředně motivované a s potěšením spontánně prováděné. Uspokojení, které dítě nebo umělec prožívají při jejich provádění, má svůj základ mimo jiné v uspokojování jejich vývojových potřeb.²¹

1.3.4 Výtvarná hra

Výtvarná tvorba je pro děti velice zábavnou a zajímavou činností. Nabídnete-li jim několik možností trávení volného času, vždy si část dětí vybere výtvarnou činnost, ať už se jedná o spontánní kreslení nebo stavění hradů na pískovišti. Děti baví tvořit, zkoušet nové, pro ně neznámé techniky, objevovat a experimentovat. Rozvíjí tím nejen svou fantazii, ale i tvořivost a pozorovací schopnosti. Některé děti rády pracují

²⁰ Srov. MIŠURCOVÁ M., SEVEROVÁ M., *Děti, hry a umění*, s. 39.

²¹ Srov. MIŠURCOVÁ M., SEVEROVÁ M., *Děti, hry a umění*, s. 41.

na malých formátech, některé se nebojí rozmáchnout a pustit se do práce na větším formátu. Většinou tak vzniká kolektivní dílo, kde se děti učí spolupracovat v týmu. Výtvarná tvorba neznamena pro děti jen tvoření, ale velice dobře si při nich odpočinou, odpoutají se od svých problémů a uklidní se. Výtvarná tvorba je pro ně hrou, ale i možností sebevyjádření, způsob relaxace i terapie. Pokud s dětmi při tvorbě jejich díla hovoříme, dozvíme se hodně o jejich vnitřním světě. Není vždy nutné hodnotit díla dětí body, nebo vybrat nejlepší dílo, je důležité, aby je práce či hra bavila, aby cítily radost z tvorby a pohodu při hře, aby odhodily zábrany a nezískaly dojem, že se jim dílo nedaří. Není důležitý konečný produkt, ale zážitek z tvorby.

1.4 Projekt

Projekty se odehrávají ve třídě, v prostorách školy, ale i na školách v přírodě, na výletech, na zámcích a muzeích. Děti hledají, objevují, pozorují, sbírají, ptají se, sepisují, vyrábějí, vyřizují, a tím se učí. Cílem projektu je rozvíjet v dětech schopnost samostatně se učit a zároveň je motivovat tak, aby byly i ochotné se učit. V didaktické teorii se při vymezování projektu-projektového vyučování můžeme setkat se značnou nejednotností. Projekt je považován za metodu vyučování, za komplexní metodu vyučování, nebo za organizační formu vyučování. M. Kubínová nahlíží na projekt jako na typ vzdělávací strategie. Podle ní je projektové vyučování specifická vzdělávací strategie založená na aktivním přístupu žáka k vlastnímu učení. Umožňuje naplňovat potřeby a zájmy žáků, rozvíjet jejich schopnosti, posilovat seberegulaci při učení, změnu rolí učitele a žáka, týmovou spolupráci.²²

Projektové vyučování lze shrnout do třech bodů:

1. Dává prostor pro integraci poznatků z různých oborů, ale i pro integraci žákovy poznávání vůbec.
2. Poskytuje příležitost pro pěstování spoluzodpovědnosti žáka a vytváření prostoru pro rozvoj jeho samostatnosti v bezpečném prostředí.
3. Umožňuje realizaci obecných cílů základního vzdělávání a rozvíjení klíčových kompetencí.

Projektové vyučování je úkolem žáka, za který přebírá plnou odpovědnost, přímo, logicky a systematicky směřuje od motivace, mapování a třídění přes řešení

---

²² Srov. TOMKOVÁ A., KAŠOVÁ J., DVOŘÁKOVÁ M., *Učíme v projektech*, s. 13.

ke konkrétnímu produktu. Produkt určuje celkový proces a závěrečný výsledek. U projektového vyučování nesmí chybět reflexe.²³

1.4.1 Klíčové kompetence

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.“²⁴Cílem vzdělávání je vybavit žáky klíčovými kompetencemi na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Klíčové kompetence se prolínají různými způsoby, jsou multifunkční, mají nepředmětnou podobu a lze je získat jen výsledkem celkového procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení musíme směřovat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají.²⁵

Navržené činnosti a hry, které naleznete v tomto projektu, přispívají u dětí k utváření těchto klíčových kompetencí:

- Kompetence k učení – Dítě využívá získané poznatky, podílí se na plánování, řízení a organizování vlastního učení, poznává jeho smysl a cíl, posuzuje výsledky své práce, oceňuje pokrok, rozvrhne si čas na samotnou práci.
- Kompetence komunikativní - Formuluje své myšlenky a názory, vyjadřuje srozumitelně a kultivovaně, rozumí různým typům textů, záznamů a jiným informačním a komunikačním prostředkům, vyjadřuje vlastní pocity při jednotlivých prožitcích, účastní se diskuzí, zkouší a vyhodnocuje, které způsoby práce mu vyhovují, reaguje a vyjadřuje vlastní názor.
- Kompetence sociální a personální - Podílí se na utváření příjemné atmosféry mezi kamarády a spolužáky, přispívá k upevnování přátelských vztahů, přijímá a plní odpovědně svěřené úkoly, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá, vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj.

²³Srov. TOMKOVÁ A., KAŠOVÁ J., DVOŘÁKOVÁ M., *Učíme v projektech*, s. 14.

²⁴ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělání*, s. 14.

²⁵ Srov. *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělání*, s. 14.

- Kompetence k řešení problémů - Rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje jejich způsob řešení, uvážlivě rozhoduje a kriticky myslí.
- Kompetence pracovní - Dodržuje vymezená pravidla, zásady při hře či práci, pracuje samostatně, k povinnostem přistupuje odpovědně, dokáže si zorganizovat pracovní prostor a postup práce, dokončí práci, přistupuje k výsledkům z hlediska svého zdraví i zdraví druhých.
- Kompetence k naplnění volného času – Rozvíjí zájmy, záliby a nadání, účelně využívá, organizuje a řídí vlastní volný čas.²⁶

1.4.2 Očekávané výstupy

Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené, využitelné v běžném životě a ověřitelné. Vymezují předpokládanou způsobilost využívat osvojené učivo v praktických situacích a v životě. Očekávané výstupy spolu s učivem tvoří vzdělávací obsah vzdělávacích oborů.²⁷

1.4.3 Motivace

Jednou z nejdůležitějších částí výchovného projektu či hry je motivace, ta usměrňuje chování a jednání jedince pro dosažení určitého cíle. Objevují se v ní radost, zvědavost, očekávání, které podporují nebo tlumí jedince v jeho činnosti. Nejnovější teorie motivace dospěly k objevu nové kategorie potřeb. Tyto potřeby nás motivují k provádění činností, které přispívají k rozvoji vrozených vloh a schopností a plní tak funkci učení. Označujeme jako potřeby vývojové nebo jako potřeby seberozvíjení či seberealizace.²⁸ Motivace je soubor vnitřních podnětů, se kterými hráč vstupuje do hry. Na motivaci často záleží, zda se hra rozběhne patřičným tempem. U hráčů se snažíme navodit chuť zapojit se do hry, ale vyšším cílem může být poznání, že hra rozvíjí některé jejich dovednosti, které pak můžou uplatnit v běžném životě.²⁹

1.4.4 Reflexe

Reflexe je řízený proces hodnocení aktivity nebo hry, který využívá zpětnovazebních informací k hledání širších souvislostí a významů. Učí nás vidět naše jednání a jeho

²⁶ KALABOVÁ N., *Pohádkové vzdělávání*, s. 14.

²⁷ Srov. *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 18.

²⁸ Srov. MIŠURCOVÁ V., SEVEROVÁ M., *Děti, hry a umění*, s. 41.

²⁹ Srov. ZOUNKOVÁ D., *Zlatý fond her III.*, s. 14.

působení prostřednictvím jednotlivých prožitků a zkušeností. Reflexe je příležitostí, jak si v uvolněné atmosféře vyměnit názory s lidmi, kteří mají stejné zkušenosti a prožitky. Provádění reflexe je nejobtížnější dovedností vedoucího nejrozličnějších výchovných programů. V praxi zjistíme, že dobře provedená reflexe může vytěžit mnoho užitečného i ze špatně provedené hry. Pro pedagoga volnočasových aktivit je reflexe velmi důležitá, neboť pomocí názorů zúčastněných může hru či činnost pozměnit, aby byla přínosná a zábavná pro všechny zúčastněné.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Motto: „*Když z něčeho uděláš hru, teprve pak to poznáš.*“

Daniela Zounková

2.1 Specifika letního tábora

Výhodou letního tábora je 14 denní časová dotace, během níž se nemění počet dětí, se kterými lze hrát hry, nedochází ke komplikacím z důvodu odchodu dětí na kroužky nebo jiné aktivity. Dostatečná časová dotace má ještě tu výhodu, že při nepříznivém počasí je možné původně plánovanou činnost, kterou jsme chtěli dělat venku, odložit na další den a věnovat se jiným činnostem v klubovně. Na tábor jezdí děti ve věku 7-15 let, většina z nich se na náš tábor rok co rok vrací. Znamená to, že znají táborovou základnu, vedoucí, kteří jezdí stále stejní, a hry, které se hrály v loňském roce. To je výhoda pro vytváření programu tábora a pro náročnost her. Stálost dospělého personálu, zaručuje určitou sebranost a pohodu v kolektivu. Pokud si dobře rozumí dospělí, panuje dobrá nálada i mezi dětmi. Na táboře je nejdůležitější, aby si všichni odváželi spoustu nových zážitků a rádi se vraceli zpět. Dlouhá časová dotace je zároveň nevýhodou pro ty děti, které odjíždějí od rodičů poprvé a mohou toto odloučení špatně snášet.

2.1.1 Poloha tábora

Tábor se nachází v nejčistější části naší republiky, v Novohradských horách leží uprostřed lesa, okolo teče Pohorským potokem. Tábor se skládá se 4 dřevěných menších srubů, 12 malých chatiček a 2 velkých srubů. V jednom z velkých srubů se nachází kuchyň a jídelna, v druhém jsou vybudovány sprchy. U toho srubu je protažená střecha, která nám umožňuje schovat se jak před deštěm, tak před horkým sluncem. Uprostřed tábora se rozprostírá louka, na kterou se vejde fotbalové hřiště, dvě hřiště na volejbal a samozřejmě nechybí ani posezení u ohně. Je to malý ráj, kde zažíváme mnoho krásných zážitků.

2.1.2 Rozdělení dětí do oddílů

Děti rozdělujeme do oddílů dle věku na malé (od 7 do 10 let) a starší (od 11 do 15 let), celkem máme 6 oddílů, 3 pro mladší a 3 pro starší děti. Toto rozdělení se nám osvědčilo, do her se mohou zapojovat všechny děti a se staršími můžeme hrát hry s větší

náročností. Při nočních hrách děti hrají většinou samy za sebe, ale zároveň všechny společně, a pocit sounáležitosti tu tak nechybí.

2.2. Realizace projektu

Popisovaný projekt jsem realizovala na 14 denním letním táboře. Pro jeho uskutečnění jsem musela zabezpečit táborovou základnu, personál, potřebný materiál k hrám, i do kuchyně. Nakonec jsem musela vymyslet celotáborovou hru. Protože jsem se chtěla dětem ukázat, jak je důležité starat se o naši Zemi, zaměřila jsem hru na ekologii. Hru jsem nazvala: „Zachraňte svoji planetu – zachraňte Zemi.“

2.2.1 Rozdělení projektu na etapy

Nejdříve jsem musela celotáborovou hru připravit tak, abychom si na táboře mohli už

jen hrát. Hru jsme rozdělili do několika etap, každá měla svůj název. První etapa se jmenuje „Vzduch, aneb ze starého nové.“ Má upozornit na špatné ovzduší, na možnost zlepšit ho pomocí recyklace a vysvětlit, proč je třeba dělat ze starých věcí nové. Pokud se bude vyrábět menší počet věcí, nebudou továrny vypouštět do ovzduší tolik škodlivin. Hodně věcí se v dnešní době vyrábí kvůli komerci a to je špatně, záleží jen na nás, zda je budeme kupovat. Další etapa se nazývá „Voda, přírodní živel.“ V této etapě se snažím dětem říct, jak je pro nás voda důležitá a že pro všechny lidi na této planetě není pitné vody dostatek. Pro většinu z nás je samozřejmostí otočit kohoutkem, ze kterého teče voda, ale v jiných světadílech si pro pitnou vodu lidé chodí i několik kilometrů. Třetí etapa má název „Oheň, přítel člověka.“ Úkolem této etapy je ukázat dětem, jak s ohněm zacházet, aby nám neublížil a byl naším přítelem, u kterého se můžeme ohřát a uvařit si něco dobrého. Předposlední etapa se jmenuje „Země, která nám vše dává“. Mnoho dětí neví, že maso pochází ze zvířat, trička jsou z rostlin, svetry z oveček, neboť vše kupují v obchodech. Tato etapa jim přibližuje, z čeho jsou věci kolem nás. Poslední pátá etapa se nazývá „Les, ráj pro naši duši.“ Dnešní doba je velmi hektická a kariéristická, děti se musí učit anglicky, zabývat se nějakým sportem, nejlépe vrcholově, a tak není čas dojít si ani na procházku do přírody. Tato etapa má za úkol přiblížit, nádheru přírody, krásu lesa a naučit, jak pozorovat volně žijící zvířata. Dopoledne jsme se většinou věnovali výtvarným hrám, které popisují ve svém projektu, a odpoledne děti hrály pohybové zážitkové hry k danému tématu. Večer jsme sedávali u ohně nebo bojovali o body v nočních hrách.

2.2.2 Motivace k projektu

Víte, že les mluví?

Časně ráno, ještě před svítáním, kráčím po lesní cestě a vidím, jak se les pomalu probouzí z nočního snění. Ptáci se slétávají k rannímu naladění ptačího orchestru a ostatní zvířata procitají z temnoty nočního lesa. Na bosé nohy nabírám kapky rosy, které se lehounce povalují v trávě. Slyším praskot větviček, tu a tam zahlédnu jemný pohyb lístku. Jako závoj propletený mezi stromy pronikají slabounké sluneční paprsky, které dopadají na perličky rosy spočívající na tenounkých pavoučích nitkách. Nad mechy se vznáší lehounké obláčky páry jako prachová pírká.

Je nádherný srpnový den. Pod stromem se krčí v mechu hnědý klobouk nádherného hříbku a hned za ním vykukuje jeho mladší bráška. Přecházím po rozpadlé staré dřevěné lávce. Předě mnou na konci lesa otvírá svou náruč pole. Polem mlčky křižují srnky, které se ztrácí za obzorem, jenž je rozzářen vycházejícím slunečním svitem. Cítím na tváři teplo slunečních paprsků, za mnou ve vánku listy třepetají letní píseň o blížícím se podzimu a vnímám vůni podzimního svítání.

Mé rozjímání náhle vyruší hrůzně pisklavý zvuk motorové pily. Proč? Pro rozmar nás lidí?! Hlavou mi letí miliony myšlenek. Je opravdu nutno pokácet tolik dřeva? Z jakého důvodu? Na papír, kterým dnes nikdo nešetří, protože ho je všude dostatek? Dva tahy štětcem a nepovedený výkres končí v koši. Na nesmyslné letáky, které každý den plní naše poštovní schránky? Na stohy potištěných papírů, protože lidské slovo ztratilo na váze a důstojnosti? Na nábytek, který kvůli módnímu trendu za rok či dva vyměníme? Slyším pláč stromů při každém dalším zakousnutí ostrých a nemilosrdných zubů do košatých, pyšných a hrdě se tyčících těl stromů. Kde budou žít zvířata, která měla v těchto korunách své domovy? Kam vezmu své děti na procházku? Do betonových sídlišť?

Vždyť jsme součástí přírody, tak proč ničit sami sebe!

Rozhlédněte se kolem a pojd'me to připomenout všem lidem, ale hlavně naučme to sami sebe a naše děti. Otevřeme oči a ukažme jim tu krásu, která zbývá ještě kolem nás, pojd'me ji společně s ekology zachránit. Nahlédněme pod pokličku odborníků z dob dřívějších - indiánů a dob dnešních - ekologů a propojme jejich moudra a připomeňme si, že vše, co se děje kolem nás, je naší vizitkou. Zachraňme, co nám ještě zbylo. Připomeňme si, jak můžeme vyrobit papír a nekácet přitom strom, že ze starého trička

se dá udělat nové, vyčistit kousek lesa a vyrobit skrýš pro zvířátka, postavit hráz na potoce.

2.3 První etapa – vzduch, aneb ze starého nové

„Za starých časů byl vzduch čirý a čistý, bezvadný k dýchání pro lidi a zvířata na Zemi.“

(celá motivace viz Příloha I.)

První etapa je takové zahřívací kolo, snaha ukázat dětem, že vše staré nemusíme házet do koše. Nejen tříděním odpadu pomáháme přírodě, ale i my sami můžeme recyklovat. Například ze starého trička si uděláme nové, starý svetr použijeme na výrobu hraček. Úkolem této etapy bylo nabatkování trička tak, aby se nám líbilo a vypadalo jak nové. Druhým úkolem bylo vyrobit z vlny nějakou zajímavou hračku pro mladšího sourozence.

2.3.1 Batikování

Batikování je dozajista jedním z nejoblíbenějších a zároveň nejjednodušších způsobů jak oživit tričko, aneb jak udělat ze starého nové. Ať už zvolíte jakýkoliv postup, v podstatě nemůžete nic pokazit. Pokud model dopadne jinak, než jste plánovali, kdo to pozná? Tajemství vytváření vzorů úmyslných či náhodných záleží na svázání provázkem či gumičkou. Čisté tričko zmačkáme, poskládáme, nařasíme či zkroutíme. Pak látku svážeme a vše je připraveno na barvení. Záleží na nás, zda si vybereme barvení za studena nebo v horké lázni.³⁰ My jsme použili na barvení horkou lázeň. Připravili jsme velký hrnc s vařící vodou, v ní jsme rozpustili sůl a barvu, zamíchali jsme a vložili do hrnce trička. Po 10 minutách jsme trička donesli k potoku, kde jsme je máchli, dokud z nich nepouštěla žádná barva. Nakonec jsme odstranili provázek z triček a nechali je na sluníčku uschnout. Většina našich dětí si vybrala právě tuto techniku, ačkoli jsme jim nabízeli i techniku savovou (odbarvovačem).

Savová technika je rychlejší, stačí vzít jakékoliv bavlněné tričko syté barvy, položit ho na pracovní plochu, různě ho pomačkat. Pak už stačí vzít savo v pumpičce a nastříkat ho na látku. Dětem se líbí různé motivy, ani to není problém. Vezmete samolepicí tapetu, nakreslíte jakýkoliv obrázek, vystříhnete a nalepíte na tričko. Postříkáte savem, sundáte tapetu a hned zjistíte, jak se obrázek povedl. Děti byly k této technice

---

³⁰ RANKIN CH., *Super trička-sto způsobů jak si vytvořit vlastní vzor*, s. 93

nedůvěřivé, ale když zjistily, jak je to jednoduché savovaly vše, co jim pod ruku přišlo, trička, tepláky, mikiny. Velcí chlapci vytvářeli hlavně samé lebky a hady, děvčata savovala ústa a srdíčka. Menší děti byly kreativnější, každý chtěl něco jiného. Děvčátka si vybírala různé pečopky (zvířátka s velkou hlavou a malým tělem), chlapci začali auty, psy a jinými zvířátky.

2.3.2 Výrobky z vlny

Tento úkol byl hodně náročný, neboť dnešní děti jsou líné používat svou fantazii. Když jim ukážete jednoduchou chobotnici spletenou z copánků vlny, všichni ji začnou vyrábět, nejraději ze stejné barvy. Proto jsme rozdělili děti do několika skupin, každé skupině jsme ukázali jiný výrobek z vlny. První skupina vyráběla okrasné bambule, ze kterých se mohou vytvořit kuřátka nebo strašidélka. Vezmeme tvrdý papír, nakreslíme na něj dvě soustředné kružnice, vystříháme vnitřní kruh a obstříháme z vnějšku velkou kružnici, tuto šablonu obkreslíme na další papír a vystříháme. Obě dvě šablony přiložíme k sobě a omotáváme je vlnou tak, že otvorem po vnitřním kruhu protahujeme vlnu a omotáváme ji kolem celého kruhu v několika vrstvách. Až se nám bude zdát vrstva dost silná, vlnu rozstříháme tak, abychom mohli šablony od sebe trochu odtáhnout. Mezi šablony vložíme kousek provázku a pevně jím svážeme rozstříženou vlnu. Šablony stáhneme a tím se nám vytvoří krásná bambule. Záleží už na každém dítěti, zda bude dál bambule zdobit a vytvoří z nich buď strašidélka, nebo kuřátka. Druhá skupina se učila dělat z vlny copánky, z kterých pak vytvářela panenky, chobotnice a jiná zvířátka. Své panenky si pak mohly obléknout, za zbytků látek vytvářely různé oblečky. Zvířátkům mohly pomocí drátků vyztužit nohy a těla, aby mohla stát.

2.3.3 Metodické poznámky a tabulka

Při této činnosti musíme dbát na bezpečnost dětí. Je nutné vysvětlit, že savo je žíravina a je tedy potřeba pracovat v rukavicích a látku stříkat pouze na tričko. Důležité je vše dětem dobře vysvětlit a ukázat, jak správně utahovat provázky. Jinak by se mohlo stát, že tričko bude jednobarevné. Tuto činnost děti milují, a tak ji můžeme opakovat, dokud nám nedojdou zásoby triček.

Čas na přípravu: batika	30 min
----------------------------	--------

hračky z vlny	10 min
Doba trvání: batika hračky z vlny	2 hodiny (bez uschnutí triček) 1-2 hodiny
Materiál: batika hračky z vlny	trička, provázek, gumičky nůžky, sůl, barvy na látku, hrnec, vědro, vlna, stužky, drátek, koření, zbytky látek, nůžky, tužky, karton nebo tvrdý papír, lepidlo
Místo konání	podle počasí venku nebo v klubovně a u potoka
Očekávané výstupy	Prokazuje základní tvořivé dovednosti, je tvořivý, nápaditý, originální. Uplatňuje představivost, fantazii a výtvarné myšlení ve vlastním výtvarném projevu. Prakticky zvládá nové tvůrčí postupy. Provádí činnost vyžadující jemnou motoriku rukou, jednoduchými postupy vytváří různé předměty. Prezentuje výsledky své práce. Dodržuje zásady bezpečnosti, hygieny a ochrany při činnostech.

2.3.4 Reflexe

Většina dětí se s batikováním setkala poprvé, a tak jejich napjaté tváře, zda se tričko povedlo podle jejich představ, byly úžasné. Při vázání a motání triček jsme měli dostatek času s dětmi diskutovat o tom, proč mají ze starých věcí dělat nové, když si je mohou koupit v obchodě. Každý měl svůj názor. Někdo řekl, abychom se naučili něco nového. Druhý, že je to druh recyklace, další, abychom něco na táboře dělali a nejen soutěžili, abychom si dokázali, že nic neumíme atd. Nakonec jsme se domluvili, že mají všichni pravdu. Když byla trička hotová, zeptala jsem se dětí, jaký z toho mají pocit a jestli se aspoň chvíli při tvorbě triček bavili. Děvčata byla většinou ze svých triček nadšená, chlapci se shodli, že je více bavila savová technika. Výroba triček se dětem líbila, ale tvoření hraček z vlny je už tak nezaujalo, pokládaly to za fádni a spíše pro menší děti.

2.4 Druhá etapa – voda, přírodní živel

„Můj příběh začal hluboko v lese mezi kořeny prastarých stromů. Tam jsem se narosila.“

(celá motivace viz Příloha II.)

2.4.1 Přehrady a hráze

Úkolem dětí v této etapě je poznat, jak je pro nás důležitá voda, co pro nás všechno znamená. Voda není jenom na pití a mytí, ale i zdrojem ekologické energie. Prvním úkolem je vybudovat na potoce přehradu nebo hráz tak, aby se ve vzniklé tůňce dalo koupat. Během předchozích dní jsme vybrali několik krásných míst, kde by se dala přehrada postavit. Rozhodli jsme se, že si zahrajeme hru o stavební kámen, kdo ji vyhraje, bude si moct vybrat místo, kde bude stavět svou hráz.

Hra stavební kámen je založena na strategii mužstva. Na louce se utvoří pomocí lan nebo provázků dva soustředné kruhy, jeden o poloměru 1,5 metru a druhý 10 metrů. Uprostřed menšího kruhu je míč-stavební kámen, který se snaží jeden oddíl získat. Druhý oddíl rozmístěný ve větším kruhu se jim v tom snaží zabránit. Členové druhého oddílu se mohou pohybovat jen ve větším kruhu, nesmí ho opustit a zároveň nesmí vstoupit ani do prvního kruhu. Pokud chytí hráč druhého oddílu na svém území hráče prvního oddílu, chycený vypadá ze hry (stačí se ho jen dotknout). Jestliže se alespoň jednomu hráči podaří získat míč, jeho oddíl vyhrál a může si vybrat území, kde bude stavět.

Pomocí hry si děti vybraly svá území, kde budou stavět svoji hráz. Záleží už jen na nich, jak se domluví na tvaru a velikosti přehrady, z čeho ji budou stavět, kdo bude nosit materiál a kdo bude stavět. Většinou se shodly na kamenech, písku, trávě, dřevu a jílu. Pro některé děti bylo úžasné zjištění, že kamen v potoce je lehčí, než když ho vyndají z vody. Pro většinu dětí to byl velký zážitek, neboť jsou z domova zvyklé na bazén, a tudíž žádnou přehradu ještě nestavěly. Samy vlastními zkušenostmi zjistily, že nejdříve musí umístit velké kameny a na ně pak skládat menší. Pochopily, že musí přehradu něčím podepřít, aby se jim nerozjžděla. Při ucpávání děr travou a jílem, došlo samozřejmě k jílové bitce. Děti byly samy překvapeny, jak málo stačí, aby voda v potoce v přehradě stoupala. Byly velmi pyšné na své dílo.

2.4.2 Vodní mlýnky

Druhý úkol je vyrobit funkční vodní mlýnek. To byl velký oříšek, protože většina dětí nevěděla, jak takový mlýnek vypadá. Protože jsme nechtěli, aby kopírovaly náš mlýnek, snažili jsme se jim vysvětlit, jak takový mlýnek vypadá a k čemu se používá. Nakonec jsme jim mlýnek ukázali, vysvětlili, že záleží na jejich fantazii, z čeho mlýnek postaví. Stačilo vyrobit jeden mlýnek za oddíl. Úkol byl docela těžký, někdo chtěl být originální, jiní si chtěli usnadnit práci, a tak mlýnek vyrobili z papírového kartonu. Mlýnek chvíli vydržel, ale poté se rozmácel. Nakonec vyhrály plastové lahve a prkýnka. Plastovým lahvím děti uřízly dna, přibily je na klacek, z větví vyrobily vidlice, do kterých položily klacík s přibitými dny lahví. Pak je zasadily do potoka, i zde zjistily, že to není tak jednoduché. Musely vidlice pořádně zabezpečit, aby je neodnesl proud. Druhý oddíl se rozhodl vyrobit mlýnek ze dřeva. Děti si musely samy vytvořit 6 stejných prkýnek, což bylo velmi obtížné. S úkolem se všechny oddíly vypořádaly dobře.

2.4.3 Metodické poznámky a tabulka

Dříve než se děti pustí do stavby, je dobré s nimi pohovořit, jak budou stavbu provádět, kdo bude jaké úkoly plnit, jaký materiál budou používat. Jedná se hlavně o bezpečnost dětí, aby nenosily těžké kameny, nezranily si ruce, aby menší děti nestrhl proud. Při výrobě mlýnků je důležité děti poučit, jak se zachází se sekerou a nožem. Děti nevědí, jak se mlýnky vyrábí, proto je dobré mít s sebou příručku s návodem.

Čas na přípravu:	
hráze, přehradu	60 min
vodní mlýnky	30 min
Doba trvání:	3 hodiny
hráze, přehradu	3 hodiny
vodní mlýnky	1-2 hodiny
Materiál:	lano, provázek, kameny, dřevo, jíl, písek, tráva, prkýnka, plastové lahve, borová kůra, hřebíčky, kladívko
Místo konání:	tábor a potok okolo tábora
Očekávané výstupy:	Přijímá a plní odpovědně svěřené úkoly. Zúčastní se diskuzí a vyjadřuje vlastní názor o provedení zadaného úkolu.

	Prokazuje základní tvořivé dovednosti-je tvořivý, nápaditý. Pracuje ve skupině, je kamarádský. Dodržuje vymezená pravidla a zásady bezpečnosti.
--	---

2.4.4 Reflexe

Při reflexi jsme zjistili, že se většině dětí stavba líbila, některé pouze namítaly, proč je dobré učit se stavě hráze a přehrad, když dnes existují bazény a koupaliště. Vznikla tak diskuze, proč se staví přehrad. Starší děti vysvětlovaly těm mladším, že přehrad slouží jako zásobárna vody pitné, tak účelové. Všichni jsme oněměli, když nám devítiletý Petr začal vyprávět o tom, že průměrná spotřeba jednoho Čecha je kolem 110 litrů denně, člověk v rozvojové zemi spotřebuje asi 10 litrů denně a v zemích chudých na vodu, například v Africe, spotřebují 1 litr denně. Nejvíce umírají lidé na průjmová onemocnění, protože pijí znečištěnou vodu. Velká děvčata byla v šoku, jelikož si nedovedla představit, že by se denně neosprchovala. Petr se nás zeptal, jestli víme, že na jedno spláchnutí na záchodě je potřeba 10 litrů. Chlapci prohlásili, že suché záchody jim stačí 14 dní na táboře, doma by to nevydrželi. Bylo velmi zajímavé pozorovat děti, jak zjišťují, že voda, která je pro ně samozřejmostí, pro jiné lidi není. Nejvíce byly překvapeny, když jsem jim řekla, že každý rok sleduji, zda napadlo dost sněhu a srážek, abychom měli dostatek vody na táboře. Vodu totiž bereme ze studánky, která pramení nedaleko tábora.

2.5 Třetí etapa – oheň, přítel člověka

„Oheň je pokládán za jeden ze čtyř základních prvků přežití.“

(celá motivace viz Příloha III.)

2.5.1 Výroba pecí

V této etapě se mají děti naučit zacházet s ohněm. Jejich úkolem je postavit kamennou pec a v ní upéct chlebové placky. Nejprve si děti musí najít místo, kde svoji pec postaví, pak musí nanosít kameny, písek nebo jíl na stavbu pece. Největší problém byl s tvarem pece, málokteré dnešní děti vědí, jak taková pec na pečení chleba vypadá. Když byly pece postavené a děti v nich zapálily oheň, zjistily některé oddíly, že jim oheň nechce hořet. Musely svou pec postavit znovu, aby měla správný tah.

2.5.2 Pečení chlebových placek a trdelníků

Každý oddíl dostal suroviny a recept na výrobu chlebových placek: Vezměte čtvrtlitrový hrnek hladké mouky, nasype ho do ešusu, přidej do něj 4 gramy droždí, decilitr mléka, trochu soli a lžičku práškového cukru. Těsto vymíchejte do hladka a nechte vykynout. Z těsta udělejte placky asi centimetr vysoké a pečte je ve vámi postavené peci.

2.5.3 Metodické poznámky a tabulka

Je potřeba vybrat s dětmi místo na postavení pece tak, aby nevznikl požár, nejlépe na břehu potoka. Dětem vysvětlit, jak se zachází s ohněm, aby se nepopálily. Při pečení placek dáváme pozor na žhavé kameny.

Čas na přípravu: pece chlebového těsta	30 min 30 min
Doba trvání: stavby pece pečení placek	1-2 hodiny 15-30 min
Materiál: pec chlebové placky	kameny, písek, jíl, voda mouka, droždí, mléko, cukr, sůl
Místo konání: stavby pece pečení placek	břeh potoka v postavené peci
Očekávané výstupy:	Prokazuje základní tvořivé dovednosti, je nápaditý, originální. Organizuje a řídí vlastní tvorbu, vyhledává potřebné informace, které potom využívá při vlastní práci. Dodržuje bezpečnostní zásady při práci s ohněm. Účastní se diskuzí a vyjadřuje vlastní názor.

2.5.4 Reflexe

Při stavbě pecí děti zjistily, že není vůbec jednoduché je postavit. Když se jim pec povedla, využily jí nejen na pečení placek, ale i na vaření čaje z lesních plodů. Některé oddíly si těsto namotaly na klacíky a upekly si takzvané trdelníky.

2.6 Čtvrtá etapa – Země, která nám všechno dává

„Země je jediná planeta v naší sluneční soustavě, kde se zatím nachází život“.

(celá motivace viz Příloha IV.)

2.6.1 Stavění mohyl

Kousek od tábora jsme s dětmi objevili, velké kamenné moře. Úkol, který zde na děti čekal, se jim velice líbil. Měly totiž dle své libosti vytvořit mohylu. Co je to mohyla? Mohyla je stavba z kamenů nad hrobem, v dnešní době si lidé oblíbili tyto stavby a stavějí je tam, kde mají dostatek materiálu, například u řek, na horách. Tyto stavby vytvářejí jako upomínku na hezké chvíle, které na těchto místech zažili. Úkolem nebylo postavit co nejvíce mohyl, ale hodnotila se nápaditost, velikost, tvar, trvanlivost.

2.6.2 Malování kamínků

Při koupání v potoce si děti sbíraly různé kamínky a pak si říkaly, co jim jejich tvary připomínají (srdíčko, žabku). Zeptala jsem se jich, jestli si je nechtějí dotvořit, nakreslit žabce oči, srdíčko nabarvit. Nápad se jim líbil, a tak si nasbíraly ještě další kamínky, aby jich měly dostatek. Poradila jsem jim, jak kamínky pořádně očistit nejlépe vyprat je v potoce, aby na nich nezůstala žádná nečistota. Pak je rozložily na sluníčku a nechaly oschnout. Štětcem a barvami děti zdobily kamínky podle své fantazie. Pokud chtěly pomalovat obě strany kamínku, musely jednu stranu nechat řádně zaschnout. Nakonec kamínek nalakovaly, aby byl uchráněn před poškozením, je lepší, když toto udělá dospělý.

2.6.3 Drátkování

V lese při procházce jsme našli část rozbitého elektromotoru. Když jsme ho přinesli do tábora. Zjistili jsme, že jedna část je tvořena dosti dlouhým a tenkým měděným drátkem. Zeptali jsme se dětí, co by šlo z drátku vyrobit. Děvčata navrhovala náušnice a náramky, Mírek zase zvířátka. Jedna z vedoucích řekla, že umí drátkovat. Větší děvčata se projevila zájem o tuto novou techniku. Nejprve si každý našel vhodný kamínek, pak z drátku udělal základní oko, které navlékl na hrot kamínku. Drátek několikrát zkroutil, aby se mu s ním lépe pracovalo. Poté jsme začali vyplétat první řadu obloučků, delším koncem se zachytává za nosný kroužek a plete se jí volnými smyčkami. Z poslední smyčky se přejde rovnou do druhé řady. Tímto způsobem

se pokračuje tak dlouho, až se pokryje celý kamínek. Ke konci se začnou smyčky pomalu zmenšovat, aby nakonec zbyla jenom jedna smyčka. Nakonec se drátek uštipne tak, aby ho bylo možné omotat kolem posledního oka a celé dílo zakončit.

2.6.4 Metodické poznámky a tabulka

Při stavbách mohyl musíme dbát na bezpečnost dětí, aby jim kameny nezpůsobily úraz. Při opakování hry dáme větší časovou dotaci, velmi nás překvapilo, jak se dětem tato činnost líbila. Při drátkování je nejdůležitější trpělivost jak u dětí, tak u dospělých, ale výsledek stojí za to, i děti to pak ocenily.

Čas na přípravu:	
mohyly	15 min
malování kamínků	30 min
drátkování	10 min
Doba trvání:	
mohyly	1-2 hodiny
malování kamínků	30-50 min
drátkování	1 hodina
Materiál:	
mohyly	kamenné moře
malování kamínků	kamínky, temperové barvy, štětce různých velikostí, kelímky, bezbarvý akrylový modelářský lak
drátkování	tenký drátek, kamínky, libovolné předměty na drátkování
Místo konání:	
mohyly	kamenné moře,
malování kamínků	v klubovně nebo venku
drátkování	v klubovně nebo venku
Očekávané výstupy:	Samostatně zkouší vlastní postupy, nápady a metody. Aplikuje naučené při vlastní tvorbě. Navazuje na myšlenky druhých. Vyjadřuje své dojmy a prožitky. Spolupracuje se svými kamarády.

2.6.5 Reflexe

Žádná činnost se nelíbí všem, a tak i hry s kamínky a kameny měly své příznivce a odpůrce. Děvčata raději malovala kamínky, pod jejich rukama vznikaly nádherné motivy. Velká děvčata kreslila na kamínky srdíčka a různé mozaikové vzory, malá děvčata vyráběla z kamínků pomocí barev zvířátka. Chlapci uplatnili svou fantazii spíše na stavbě mohyl. Nejdříve se rozčilovali, že jsou už dost velcí na to, aby si hráli s kamínky, ale když zjistili, že dát na sebe dva kameny není tak jednoduché, pustili se s chutí do práce. Nakonec se jim podařilo postavit mohyly z několika pater a do značných výšek. Při drátkování jsme měli hodně času si povídat, začalo to nevinnou hrou. Já jsem řekla nějakou věc, děti měly odpovídat, z čeho se věc vyrábí, například hrnek se vyrábí z porcelánu. Pokud jsem jmenovala jednoduché věci, děti věděly správnou odpověď. S některými věcmi si nedokázaly poradit, nevěděly z čeho je porcelán, látka na trička. Výrobu látky jsem se pokusila vysvětlit pomocí pohádky o krtečkovi, kterou každý zná. K mému údivu jeden desetiletý chlapec prohlásil, že látku dělají zvířátka. Diskuze, která se potom rozvinula, byla velmi zajímavá. Děti zjišťovaly, že vše, co je kolem nás, nám dává naše planeta, že nám nikdo z vesmíru nic neposílá a že si vše musíme vyrobit sami.

2.7. Pátá etapa – les, ráj pro duši

„Mimo to jsou lesy také příjemným prostředím, ve kterém se většina lidí cítí dobře, a rádi zde tráví svůj volný čas.“

(celá motivace viz Příloha V.)

2.7.1 Stavba „Lesních domů“

V poslední etapě měly děti za úkol postavit „Lesní dům“, ve kterém by se dobře žilo zvířátkům. Našli jsme místo, kde byl dostatek větví z pokácených stromů. Některé děti postavily své „Lesní domy“, jako chýši, naskládaly větve tak, že vytvořily kopuli uprostřed prázdnou. Když nám svůj dům ukazovaly, vysvětlily nám, že dům má několik pater, ve kterých bydlí různé druhy zvířátek. Ve sklepě žijí mravenci a brouci, v přízemí mají obydlí zajíc, ježek, nebo srnka. V dalších patrech si poskakují veverky a poletují sojky. Druhý oddíl vytvořil velikánské hnízdo, do kterého se vejdu všechna zvířátka z lesa. Lesní domy se všem oddílům povedly, hlavně měly velkou radost, když se rozhlédly po uklizené pasece.

2.7.2 Výroba papíru

Každý z nás ví, že se papír vyrábí ze dřeva nebo recyklací. Děti se o recyklaci papíru měly pokusit a vyrobit si svůj vlastní papír. Všem oddílům jsme vysvětlili, výrobní postup. Nejdříve musíme starý papír roztrhat na malé kousíčky, pak je strčit do mixéru, přilít do něho vodu a nasypat trochu lepidla na tapety. Tuto hmotu umixujeme a nalijeme na připravená sítko a necháme vyschnout. Děti samy začaly dávat do namixované hmoty rostlinky a větvičky, aby byl papír hezčí a zajímavější. Jiné zase dávaly na sítko různé předměty, které pak na papíře vytvořily zajímavé obrazce.

2.7.3 Metodické poznámky a tabulka

Při výrobě papíru je důležité, aby s mixérem pracoval dospělý člověk, děti rády zapomínají mixér zavřít, a pak by mohlo dojít k úrazu.

Čas na přípravu: „Lesní dům“ výroba papíru	15 min 45 min
Doba trvání: „Lesní dům“ výroba papíru	1-2 hodiny 5-6 hodin (papír musí vyschnout)
Místo konání: „Lesní dům“ výroba papíru	vykácená část lesa v klubovně, pod přístřeškem
Materiál: „Lesní dům“ výroba papíru	větve z pokácených stromů starý papír, voda, mixér, lepidlo na tapety, různé větvičky, kytičky na ozdobu
Očekávané výstupy:	Spolupracuje ve skupině se svými kamarády. Chápe, že hra přináší radost a příjemné zážitky. Dává věci do souvislosti. Prezentuje výsledky své práce. Vyjadřuje své dojmy a prožitky. Přijímá a plní svěřené úkoly.

2.7.4 Reflexe

Tvorba „Lesních domů“ byla velmi kreativní, plná dětských nápadů, oddily se předháněly, kdo bude mít hezčí a účelnější dům pro zvířátka. Takové nasazení jak u malých, tak u velkých dětí jsem ještě neviděla. O to větší byla radost dětí, když se dozvěděly, že za uklizení celé paseky půjdou jezdit k hajnému na koních. Výroba papíru byl poslední tvořivý úkol na táboře, ale zároveň jeden z těch kreativnějších, i zde děti vymýšlely, jak papír ještě zkrášlit, aby nebyl obyčejný.

ZÁVĚR

Motto: „*Pokud se lidstvo zahubí samo, nemusí k tomu dojít udušením, nedostatkem kyslíku, likvidací mořských řas a deštných lesů a také ne proto, že se vědomě vystavuje nebezpečí radioaktivity. K zániku lidstva úplně postačí, když se moderní člověk zbaví všech morálních hodnot.*“

Konrad Lorenz

Vývoj moderní vědecko-technické společnosti charakterizuje neomezený ekonomický růst, podmiňující zvyšování úrovně hmotného blahobytu, bez ohledu na vyčerpatelnost přírodních zdrojů, na postupné ničení planety, na strádání mnohých současných i budoucích živých bytostí. Prosazování požadavku vyšší kvality života, větší etické odpovědnosti v přístupu k životu a práci, ke kooperaci s přírodou souvisí s potřebou radikální změny životního stylu. K dokonalé harmonii myšlení, cítění a jednání člověka vůči životnímu prostředí vede promyšlená a cílevědomá ekologická výchova.³¹ Každý z vlastní zkušenosti ví, že nám dospělým dělá potíže překonávání vlastních špatných návyků. Zjišťujeme, že nám dělají potíže i ty nejjednodušší věci, jako je recyklace, úspora vody a energie nebo omezení osobní dopravy. Dodržování těchto jednoduchých pravidel by přitom pomohlo zachránit naši Zemi. My zatím pouze hovoříme o oteplování Země, znečišťování vod, o kyselých deštích a ozónové díře. Naše děti ale budou muset v budoucnu tyto problémy řešit.³²

Svým projektem jsem se snažila děti na tyto problémy upozornit a zároveň jim nastínit, jak by ony mohly pomoci při záchraně Země. Projekt jsem realizovala na letním táboře. Rozdělila jsem ho do několika etap, které měly děti postupně seznamovat s přírodou, jak se k ní máme chovat, aby zůstala zachována pro další generace. Každá etapa měla svůj úkol, pomocí kterého měla dětem ukázat problém, jenž je nutno řešit. Děti se nás ptaly, jakým způsobem i ony mohou přispět k řešení problému. Při výtvarných činnostech jsme měli dostatek času tyto otázky probírat, byla to chvíle, kdy jsme diskutovali o tom, jestli jsou děti malé nebo pohodlné řešit takový problém. Při prvních diskuzích hodně dětí jenom sledovalo názory svých kamarádů a nás dospělých. Při dalších etapách a řešení diskutujících dětí přibývalo. Někdy to byly velmi živé diskuze, děti se bránily, že nic proti nám dospělým nezmůžou, že jsme to my, kteří o všem rozhodujeme. Na příkladech, jako je třídění odpadu, šetření energií,

³¹ Srov. HORKÁ H., *Ekologická výchova na 1. Stupni základní školy*, s. 3.

³² Srov. JAVNA J., *50 nápadů pro děti k záchraně Země*, s. 12.

povídání si s rodiči o ochraně životního prostředí, jsme jim ukázali, že i ony můžou hodně pomoci.

Na táboře zažijete mnoho krásných zážitků, při kterých vznikají nová přátelství. Děti při hrách zjišťují, že každý z nás má své přednosti. Někdo je chytrý, jiný je mrštný, další má šikovné ruce a jako tým můžou dokázat postavit pec, na ní upéct chlebové placky nebo vyhrát etapovou hru. Naučí se tím vážit si jeden druhého pro jeho dobré vlastnosti, uvědomí si, že nezáleží na vzhledu. Zároveň zjišťují i různé poznatky o sobě. Některé děti nevěřily, že budou umět tak hezky nabatkovat triko, zadělat těsto na placky, vyrobit hezký šperk z drátku a že se jim tato práce bude líbit.

Při plánování svého projektu jsem přemýšlela, zda jsem schopna ovlivnit děti a ukázat jim, jak je příroda krásná a pro nás důležitá. Na přípravě programu se mnou spolupracovali oddíloví vedoucí, většina z nich ještě studuje. Pozorovala jsem jak při vymýšlení her a jejich detailů začínají myslet jako ochránci přírody. Všichni jsme doufali, že se nám podaří děti přesvědčit, jak je důležité zabývat se ochranou životního prostředí a řešit ekologické problémy. Odměnou pro nás bylo vidět odcházet do lesa děti, které si s sebou nesly dvě vědra, jedno na houby, a druhé na odpadky, které najdou v lese.

Cílem mého projektu bylo seznámit děti s ekologií prostřednictvím výtvarné hry. Pokud chceme, aby děti byly schopny chránit přírodu, musíme je naučit přírodu milovat. Jestliže něco milujeme, bojíme se o to a zároveň si to chráníme. Je to jako s námi lidmi, pokud si budeme vážit sami sebe, budeme se mít rádi, pak jsme schopni milovat i druhé.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- ČIHAŘ J., FORMÁNEK J., HODKOVÁ Z., *Příroda v ČSSR*, Práce, Praha, 1978, ISBN 24-001-78.
- DACEY J. S., LENNON K. H., *Kreativita*, Grada Publishing, a. s. Praha 2000, ISBN 80-7169-903-9.
- JAVNA J., *50 nápadů pro děti k záchraně Země*, Český svaz ochránců přírody, Praha 1991,
- JŮZLOVÁ J., *Velká všeobecná encyklopedie*, Euromedia Group, Praha 2010, ISBN 978-80-86938-94-3
- KOVÁŘOVÁ I., *Výtvarné hry pro nejmenší*, České Budějovice, Sdružení sv. Jana Neumanna, 2004, ISBN 80-86074-24-2.
- KUČEROVÁ S., *Člověk, hodnoty, výchova.*, Grafotlač Prešov, 1996, ISBN 80-85668-34-3.
- HORKÁ H., *Ekologická výchova na 1. stupni základní školy*, Masarykova univerzita, Brno, 1994, ISBN 80-210-0844-X
- MÁCHAL A., *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*, Reprocentrum a.s., Blansko, 2007, ISBN 80-902954-0-1
- MATĚJČEK T., *Ekologická a environmentální výchova*, Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o. Praha, 2007, ISBN 978-80-86034-72-0
- MIČURCOVÁ M., SEVEROVÁ M., *Děti, hry a umění*, ISV Praha 1997, ISBN 80-858666-18-8.
- MLČÁK Z., *Prosociální chování v kontextu dispozičních aspektů osobnosti*, Repronis, s.r.o., Ostrava, 2010, ISBN 978-80-7368-857-8.
- NEUMAN J., *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*, Portál, s.r.o. Praha, 1999, ISBN 80-7178-345-5
- PELÁNEK R., *Zážitkové výukové programy*, Portál, s.r.o. Praha, 2010, ISBN 978-80-7367-656-8.
- POHNEROVÁ M., *Duchovní smyslová výchova*, Fantisk Polička, 1992, ISBN 80-901438-2-2.
- PREKOP J., *Empatie v cítění v každodenním životě*, Grada Publishing, a.s. Praha 2005, ISBN 80-247-0672-5.

Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005, ISBN 80-87000-02-1.

SYMPOZIUM ČESKÉ SEKCE INSEA, *Výtvarná výchova a módy její komunikace*, Univerzita Palackého Olomouc, 2004, ISBN 80-244-0779-5.

TOMKOVÁ A., KAŠOVÁ J., DVOŘÁKOVÁ M., *Učíme v projektech*, Portál, s.r.o. Praha 2009, ISBN 978-80-7367-527-1.

VACEK P., *Rozvoj morálního vědomí žáků*, Portál, s.r.o. Praha 2008, ISBN 978-80-7367-386-4.

VACEK P., *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*, Gaudeamus, Hradec Králové Univerzita, 2002, ISBN 80-7041-101-5.

ZOUNKOVÁ D., *Zlatý fond her III.*, Portál s.r.o., Praha, 2007, ISBN 978-80-7367-198-3

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha I. – motivace k první etapě

Příloha II. – motivace ke druhé etapě

Příloha III. – motivace ke třetí etapě

Příloha IV. – motivace ke čtvrté etapě

Příloha V. – motivace k páté etapě

Příloha VI. – fotodokumentace k první etapě

Příloha VII. – fotodokumentace k druhé etapě

Příloha VIII. – fotodokumentace ke třetí etapě

Příloha IX. – fotodokumentace ke čtvrté etapě

Příloha X. – fotodokumentace k páté etapě

PŘÍLOHY:

Příloha I. – motivace k první etapě

Za starých časů byl vzduch čirý a čistý, bezvadný k dýchání pro lidi a zvířata na Zemi. Pak začali lidé stavět továrny. Tyto továrny a výrobky z nich (jako například automobily) vypouštějí do vzduchu mnoho škodlivých plynů. Dnes je vzduch v některých místech tak znečištěný, že je nebezpečné ho dýchat. Mnoho měst na celém světě má vzduch plný nečistoty, které se říká smog. Ten je v některých místech tak silný, že vzduch, který by měl být nádherně modrý, je ve skutečnosti šedý. Znečištěný vzduch je škodlivý nejen pro lidi a zvířata, ale i pro stromy a rostliny. V některých místech dokonce škodí plodinám, které jíme. Je tedy velmi důležité, abychom vzduch, který dýcháme, neznečišťovali.³³ Při udržování čistého a zdravého vzduchu může pomoci každý. Může to být i zábava. Pokud by továrny zbytečně nevyráběly spoustu věcí navíc a uměly jsme si vážit svých věcí, nebyla by v obchodě poptávka a továrny by tolik neznečišťovaly ovzduší. V dnešní době známe slovo recyklace (vyrobit z odpadu nový produkt), pokusme se i my o takovou minirecyklaci, kdy ze starého vyrobíme nové. Například ze starého trička vyrobíme nové, nebo ze starého svetru vyrobíme hračky.

Příloha II. – motivace ke druhé etapě

„Dovolte, abych se vám představila. Jsem kapka vody a jmenuji se Jára. I když jste už tolikrát viděli kapku vody, možná vás nikdy nenapadlo, co všechno prožívám při svém putování světem. Můj příběh začal hluboko v lese mezi kořeny prastarých stromů. Tam jsem se narosila. Ze země vytryskl čiperný pramínek, tenký jako vzdálené cinknutí zvonku. Svezla jsem se po hladkých oblázcích a šup-rovnu do neposedně drnkajícího potůčku. A pak začala velká jízda. Potůček vyběhl z lesa a pospíchal otevřenou krajinou, mezi loukami a poli, dál a dál. Cestou jsem prožila tolik úžasných věcí. Potůček se proměnil v říčku, vody přibývalo a proud mě unášel dál do řeky. Děti, kdybyste věděly, jaké je to bezvadné, když v záhybech řeky kloužete kolem břehů a necháte si sluníčkem čechrat třpytivé vodní korunky. Sluníčko hřeje a opírá se do nás vší silou. Některé moje kamarádky se podivuhodně proměňují. Jsou lehounké, oddělují se od nás a stoupají vysoko, vysoko až do nebe, kde se změní v obrovité chomáče

---

³³ Srov. MAREŠOVÁ Z., *50 nápadů pro děti k záchraně Země*, s. 16.

dešťových mraků. My ostatní pospícháme dál. Dotýkáme se hlíny, kloužeme po kamenech a je nám dobře. V proudu se k nám přidávají další potůčky, potoky, říčky a řeky, spojujeme se v dunivý proud. Jsme na cestě do moře. V moři kloužeme na jiskřících vlnách nahoru a dolů. Povídáme si a je nám dobře. Sluníčko se na nás z mráčků usmívá a jemně nás šimrá svými paprsky, až nás zahřeje natolik, že se vzneseme v podobě páry pomaloučku k obloze. Tam jsem s ostatními kapkami hrála na honěnou, a když začala být zima, spojily jsme se v jeden velikánský mrak. Vítr nás odnesl na pevninu, kde jsme narazily na velkou horu. Po jejím hřebenu jsem se sklouzla do údolí. Tam jsem se vsákla do suché půdy. Prosakovala jsem hluboko, až jsem narazila na kořeny prastarých stromů.... A jestlipak víte, jak to bylo dál? A protože tohle dobrodružství podnikám stále dokola, nazývá se to koloběh vody.“³⁴

Příloha III. – motivace ke třetí etapě

Člověk uměl oheň nejdříve uchovat a až ve starověku se ho naučil zapálit. Už v dávných dobách věděl člověk, že oheň je dobrý přítel, ale špatný pán. Někdy i největší nešika snadno zapálí celý les, jindy dá zkušenému táborníkovi spoustu práce, než rozdělá maličký ohníček. To když z nebe visí nekonečné dešťové provázky, nebo se po horských stráních plíží mlha a i ten neskrytější kousek dřeva je nasáklý vlhkostí. Právě v takových nevlídných dnech je oheň nejcennější. Uvaříš na něm čaj, který tě zahřeje, připravíš jídlo, které ti vrátí sílu.

Příloha IV. – motivace ke čtvrté etapě

Země je dynamickou planetou, která se skládá z jednotlivých zemských sfér. Jedná se o nedokonalou kouli s poloměrem 6378 km, uprostřed se nachází malé pevné jádro obklopené polotekutým vnějším jádrem, dále pak pláštěm a zemskou kůrou, která se dělí na oceánskou a kontinentální. Zemská kůra je tvořena litosférickými deskami, které jsou v neustálém pohybu vlivem procesu nazývaného desková tektonika. Na povrchu Země se vyskytuje hydrosféra v podobě souvislého oceánu kapalné vody, který zabírá přibližně 71 % zemského povrchu. Na velmi úzkém pásu rozhraní mezi litosférou a atmosférou se nachází biosféra, živý obal Země, který je tvořen živými organismy. Jeho činností došlo k přeměně části litosféry na půdní obal Země, tzv. pedosféru. Celou planetu obklopuje hustá atmosféra tvořená převážně dusíkem

---

³⁴ Čížovská P, Jílková L., Korábová I, *Metodická příručka pro školní družiny*, CEGV Cassiopea 2011, str. 10.

a kyslíkem vytvářející směs obvykle nazývanou jako vzduch. Každá z těchto sfér nám něco dává. Zemská kůra nám dává rudy, ze kterých vyrábíme železo, ocel a jiné slitiny. Oceán nám dává ropu, zemní plyn a velké množství živočichů. Biosféra je domov pro lidstvo a pro miliony rostlin a živočichů. Atmosféra nás chrání a dává nám kyslík.³⁵

Příloha V. – motivace k páté etapě

Člověk využíval lesy od nepaměti. Používal dřeva na stavbu obydlí nebo jako palivo, lovil lesní zvěř, sbíral lesní plody. Les není pouze zdrojem surovin, má v krajině řadu dalších funkcí. Souvislé lesní plochy přispívají k vyrovnání vodního režimu, chrání půdu před větrnou i vodní erozí a přispívají k regulaci podnebí. Zmírňují klimatické extrémy nejen na úrovni místní, ale i v celosvětovém měřítku, a to především díky své schopnosti spotřebovávat značnou část dopadajícího slunečního záření a zabraňovat vypařování vody. Mimo to jsou lesy také příjemným prostředím, ve kterém se většina lidí cítí dobře, a rádi zde tráví svůj volný čas. Lesy jsou zároveň přirozeným prostředím pro řadu živých organismů. Největším nepřítelem lesa je člověk, neboť se v lese neumí chovat. Lesní dělníci po sobě zanechávají vyjeté koleje po lesních strojích, nezpracované větve a špičky stromů, prázdné kanistry od benzínu, polorozpadlé maringotky. Ale i obyčejní návštěvníci umí v lese zanechat nepořádek, děti tlučou klacky do stromů, papírky od svačín a lahve od pití se povalují na pasekách, kde sbírali hřebeny borůvky.³⁶

---

³⁵ Srov. JÚZLOVÁ J., *Velká všeobecná encyklopedie*, s. 1158.

³⁶ Srov. MATĚJČEK T., *Ekologická a environmentální výchova*, s. 19.

Příloha VI. – fotodokumentace k první etapě - batikování

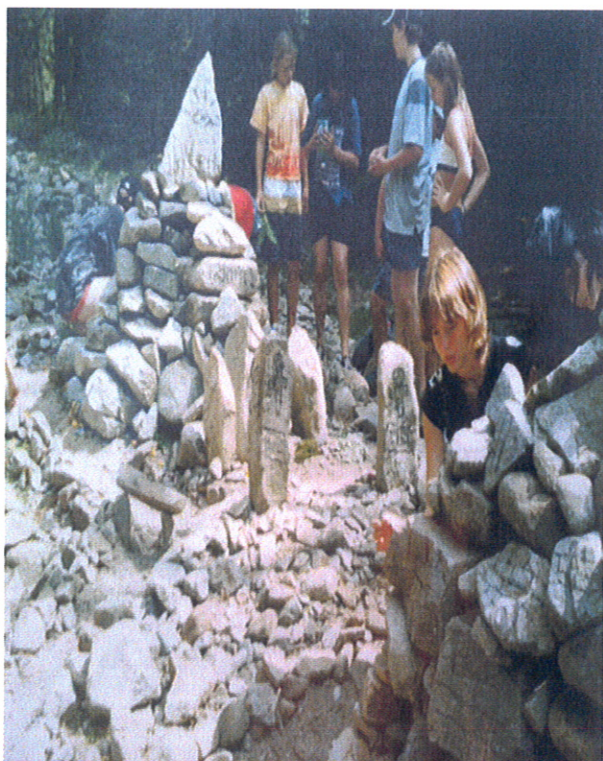
Příloha VII. – fotodokumentace k druhé etapě – hráze, mlýnky

Příloha VIII. – fotodokumentace ke třetí etapě – pece, pečení placek

**Příloha IX. – fotodokumentace ke čtvrté etapě – mohyly, drátkování,
malování kamínků**

Příloha X. – fotodokumentace k páté etapě – hnízda

ABSTRAKT

Štěpánková J., *Prohlubování prosociální a ekologické výchovy skrze výtvarnou hru na letním táboře*, České Budějovice 2013, Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky.

Vedoucí práce Mgr. Ivana Kovářová.

Klíčová slova: ekologická výchova, prosociální výchova, výtvarná hra, kreativita, motivace, projekt, klíčové kompetence, letní tábor.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část definuje a popisuje pojmy ekologická výchova, prosociální výchova, výtvarná hra, umění jako hra, motivace, kreativita, reflexe, projekt, klíčové kompetence. Tato část práce tvoří vědeckou základnu pro praktickou část. Praktickou část tvoří projekt představující prohlubování prosociální a ekologické výchovy skrze výtvarnou hru na letním táboře.

ABSTRACT

Štěpánková J., Deepening prosocial and environmental education through creative play at a summer camp, České Budějovice 2013, Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Education. Thesis supervisor Mgr. Ivana Kovářová

Keywords: environmental education, prosocial education, art play, creativity, motivation, project, key competencies, summer camp.

The work is divided into two parts - theoretical and practical. The theoretical part defines and describes the concepts of environmental education, prosocial education, art play, art as a game, motivation, creativity, reflection, project, key competencies. This part of work forms the scientific basis for the practical part. The practical part creates the project representing the deepening of prosocial and environmental education through creative game at summer camp.